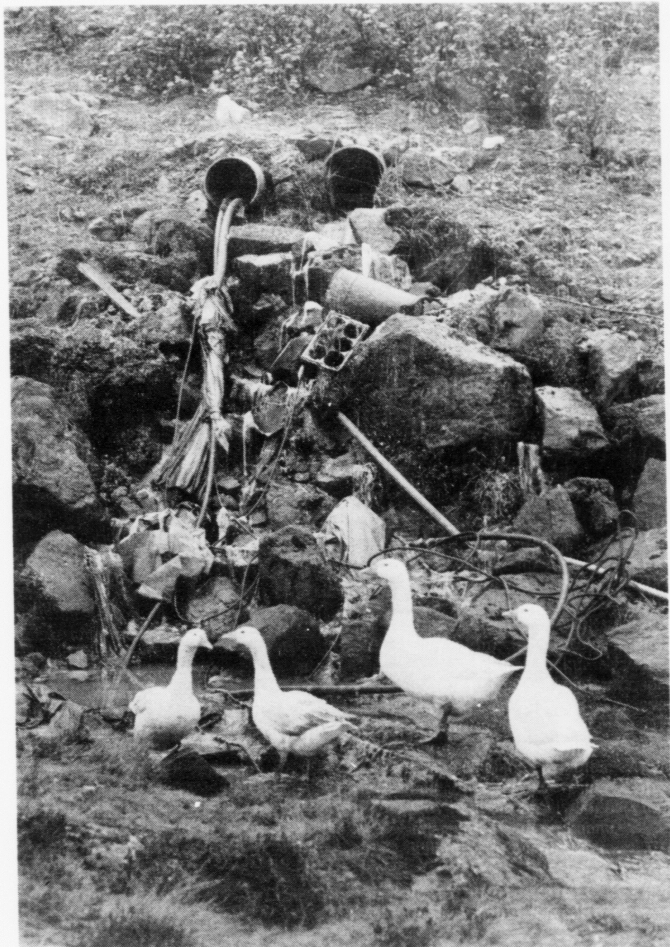

Nærum eingin reinsing av frárensluvatni verður gjørd í Føroyum

so livgevandi, sum hon hevur verið — heldur tvørturimóti — tí hon gerst ov sterk til tað, sum okkara gróður og djóra- og menniskjaliv eru von við. Fyri at steðga hesum vanda, hava fleiri av idnaðarlondunum gjørt avtalu um at steðga nýtsluni av ozonniðurbrotandi evnum sum Freon og Halon — tann sonevnda Montreal-avtalan. Eisini Føroya Løgting hevur samtykt at fylgja hesi avtalu.

Men samtyktir eru ikki nokk. Tær kunngerðir, sum skulu avmarka og steðga nýtsluni av ozonniðurbrotandi evnum, eru framvegis ikki gjørdar.

Vit eru tó yvirhøvar minni merkt av luftdálking enn londini niðri á Europeiska fastlandinum. Dálkingarstaðið er í stóran mun tengt at ættini, t.d. er meira dálkað, tá hann er sunnan ella landsynningur í ættini. Samstundis verða vit alla tíðina rakt av tí meira globalu dálkingini. Hendan er hægrí á norðaru hálvu. Eitt, sum ger at Føroyar eru serliga útsettar fyri dálkingarevnum globalt í luftini, er tað nógva regnið, sum reinsar luftina fyri dálkingarpartiklar og ferir hesar niður á jørðina.

Havdálking

Stórir partar av luftdálkingini enda í havinum — og í havið kemur eisini so nógv onnur dálking frá landi. Tað hevur verið vanligt at sigla út á hav at søkkja ella brenna burturkast (ofta serligt idnaðarburturkast). Í Føroyum kenna vit hetta mest frá skipum og bilvrakum, sum hava verið søkt kring oyggjarnar. Man hevur sæð avleiðingarnar av hesum við ávis dumpingarstaði við at fiskur, sum hevur hildið til nærhendis, hevur verið nógv sjúkur. Hetta er tó ikki tann einasta atvoldin til havdálking.

Frárenningar frá býum — bæði tá tað snýr seg um regnvatn og kloakkvatn — dálka illa. Harafturat kemur so dálking frá teimum ymsku vinnugreinunum.

Eins og við atmosferuni er tað í dag einki hav, sum ikki er dálkað av menniskjaskaptum eiturevnum sum PCB og DDT. Í seinastuni eru ymsk Dioxinir eisini vorðin vanlig. Hetta eru evni sum, eins og tungmetallir, hópa seg upp í føðiketuni og sum kunnu vera eitrandi í evarska smáum nøgdum. Tá tann stóri kópadeyðin hendi niðri í Norðsjónum

fyrir nokrum árum síðani, var tað hoga eiturinnihaldið í kópum roknað sum orsök til, at fellið gjørdist so umfatandi við tað at immunverjan varð oyðiløgd. Hesi eiturevni, hvørs framleiðsla er byrjað í hesi öldini, hava eisini hópað seg upp í hvalum og tá vit menniskju eru ovast í føðiketuni verða vit eisini rakt ígjøgnum tað, sum vit eta. Tí kann tað vera neyðugt at avmarka okkara nýtslu av t.d. grind og spik. Vit kunnu tó framvegis gleðast yvir, at sammett við fleiri onnur hæv nærhendis teimum stóru idnaðarlondunum, so sum Norðsjógvurin og Eystursjógvurin, er Atlantshavið framvegis hampuliga reint.

Yvirtaðing er ein annar havdálkingartupulleiki, sum ger seg galdandi í sumnum havumráðum. Koma ov nógv tõeðvni á sjógv, gerst iltnýtslan størri og gerst ilttrot, so rýma fiskar, meðan botndjór doyggja. Uppi í sjónum kann tað henda at eitrandi algur fáa vakstrarlíkindi og týna alt livandi, har tær koma fram. Niðri í Eystursjónum og portum av Norðsjónum eru hesi fyribrigdi alt meira vanlig og tað

verða nú gjørdar stórar iløgur fyri, við høgt útviklaðum reinsiverkum, at minka um útleiðingina av tõeðvnum. Í Føroyum hava vit eisini sæð týðuligar ábendingar um slíka dálking á fleiri firðum hesi seinastu árin.

Nærum eingin reinsing av frárenslvatni verður gjørd í Føroyum. Hóast flestu hús eru knýtt at septiktanga ella reinsiverki (trix-tanga), so verður tann fráreinsaða evjan pumpað á sjógv, tá tangarnir verða tømdir. Hetta er heilsu- og umhvørvisliga sera óheppið og í teimum millumtjóða konventionum, sum eru galdandi fyri okkara leiðir (tá ikki settar í gildi í Føroyum), er hetta ikki loyvt.

Tað mangla móttøku- og tað manglar upplýsing um hvussu spillevni skulu handfarast. Tað er einki eftirlit við útleiðing av dálkandi evnum frá virkum og við útleiðing av olju- og kemikalievnum av ymskum slag.

Kjarnorka

Ein av teimum heilt stóru dálkingarampunum er

tann dálking, sum stavar frá óhappum á kjarnorkuverkum og kjarnorkuríknum bátum. Tjernobylvanlukkan visti týðuliga hvørjar avleiðingar hetta kann føra við sær. Tá vóru vit heppin, tí geislavirknu skýggini vórðu verandi á fastlandinum.

Tilíkt spreiddist tó ógvuliga víða og um 1/3 av tí radiuaktivu Cæsiumdálkingini, sum er í Føroyum í dag, stavar frá Tjernobylvanlukkuni.

Eins og so nógv onnur virki, so víta kjarnorkuverkini ikki, hvat tey skulu gera við sitt burturkast. Í hesum døgum eru ætlanir um at fáa eitt stórt felags-europeiskt endurvinningsverk og eina goymslu til tað mest vandamikla kjarnorkuburturkastið lagt við Dounreay í Norður-Skotlandi. Hetta stað er eitt útjaðaraoki, sum óivað er væl egnað, tá hugsað verður um trygdina í Europa. Men hetta liggur nærhendis okkum og tá her er talan um burturkast, sum er vandamikið í fleiri ártúsund, kann hetta verða til óbótaligan skaða fyri okkara umhvørvi.

Hetta, at fara til oki,

sum ikki eru so nógv merkt av dálking, ella oki, har møguleg dálking ger minni skaða, er sera vanligt. Bæði Frankaríki og USA hava t.d. nýtt kyrrahavsoyggjar til nógv av teirra mest dálkandi virksemi. Nú dálkingin í Europa og av Norðsjónum er vorðin so stór, at framhaldandi dumping og økt dálking har verður steðgað, er eisini orsök til at vera serliga ansin, so ikki verður farið út í Atlantshavið at dálka í staðin, t.d. at dumpa ella gera burturkastgoymslur á havbotninum.

Føroyar hava á diplomatiske stóði dyggiliga mótmælt viðkanini av Dounreayverkinum í Skotlandi, uttan at bretar hava givið hesum gætu. Um ein vitjan í Scrabster av øllum føroyska fiskiskipaflostanum er neyðug fyri at undirstrika álvaran í okkara mótmælum, er ikki nemt at vita, men ein tilíki kjarnorkuútbýgging vil innibera eina stóra hótan imóti okkum og okkara livsgrundarlaga.

Føroysk skip lata nógv burturkast á sjógv. Hetta átti ikki at komið fyri. Heldur átti hetta burturkastið at verða avhendað á landi